

THEATER IN CIJFERS

Auteurs: Floor van den Elsen en Marleen Elshof

AANLEIDING ONDERZOEK

Kunst en cultuur zijn belangrijk voor de samenleving. Om waardevolle kunst- en cultuuruitingen de kans te geven te bestaan, ondersteunt de overheid hen op nationaal, provinciaal en gemeentelijk niveau. Private fondsen zoals VSBfonds en SNS REAAL Fonds kiezen er voor om een groot deel van hun beschikbare middelen ook te bestemmen voor kunst en cultuur. Door de bezuinigingen zijn kunstinstellingen gedwongen minder geld uit te geven en/of andere vormen van financiering te zoeken. Bijvoorbeeld bij sponsors, via crowdfunding en bij private fondsen. De verwachting van VSBfonds en SNS REAAL Fonds is dan ook dat meer kunstinstellingen een groter beroep op hen zullen doen.

Middels een serie stageopdrachten¹ onderzoeken deze fondsen of zij bij de beoordeling van financiële gegevens, naast beschikbare cijfers uit het veld, meer gebruik kunnen maken van de schat aan informatie uit hun eigen databases.

In deze korte samenvatting zijn de belangrijkste conclusies opgenomen van het onderzoek dat als stageopdracht van februari tot en met mei 2012 door Floor van den Elsen en Marleen Elshof werd uitgevoerd. Beiden studeerden aan de Faculteit Letteren, afdeling Kunsten, Cultuur en Media van de Rijksuniversiteit van Groningen.

INLEIDING

Jaarlijks ontvangen VSBfonds en SNS REAAL Fonds enkele duizenden aanvragen voor een donatie. Adviseurs beoordelen deze aanvragen. Elke door hen nauwkeurig beoordeelde aanvraag is anders. Er wordt gekeken of een projectplan aansluit bij het donatiebeleid en het plan wordt inhoudelijk middels criteria beoordeeld. Omdat een inhoudelijk sterk project ook wel te realiseren moet zijn, kijken de adviseurs ook kritisch naar de financiële aspecten van een aanvraag. Is de begroting realistisch voor het type project? Hoe zit het dekkingsplan in elkaar? Hoe staat het met het ondernemerschap? Wordt de organisatie zelfstandiger of juist afhankelijker van subsidies en donaties? Hoe ging men met een eerder toegekende donatie om? Zijn de uurtarieven wel gangbaar? Is er de vorige keer correct afgerekend? Zijn de recettes realistisch? Hoe verhoudt deze begroting zich tot die van vergelijkbare projecten? Kortom, geeft het plan financieel gezien genoeg vertrouwen?

Om een beter inzicht te krijgen in de verschillen en overeenkomsten tussen de aanvragen en om een kritische blik te werpen op de financiële advisering binnen de fondsen, is onderzoek gedaan naar de cijfers achter de aanvragen.

Gekozen is deze eerste keer voor de theatersector, omdat professionele theatervoorstellingen op een aantal concrete punten redelijk goed met elkaar te vergelijken zijn, beide fondsen op dit type aanvragen goed worden gevonden en de opdracht enigszins ingeperkt moet worden vanwege de beschikbare tijd. De dossiers geven een goed overzicht van enkele gemiddelden die gelden voor de aanvragen voor ondersteuning van professionele theatervoorstellingen.

CIJFERS THEATER

In 2009 telde Nederland minstens 999 podia en/of theaterzalen, waarop 66.647 uitvoeringen plaatsvonden die gezamenlijk meer dan 21,5 miljoen bezoekers trokken. Ongeveer 37.000 uitvoeringen en 11 miljoen bezoekers daarvan waren in de theatersector. Als daar het aantal bezoekers voor musicals, cabaret en dans wordt afgetrokken, blijven er ongeveer 1,5 miljoen bezoekers voor alleen toneel over. Het aantal toneelvoorstellingen schommelt al jaren rond de 8.500.ⁱⁱ

VSBfonds krijgt jaarlijks ongeveer 40 aanvragen binnen van professionele theatergezelschappen en nog eens een veelvoud daarvan van amateurtheatergezelschappen. SNS REAAL Fonds behandelt alleen aanvragen van professionele gezelschappen. Ongeveer 80 per jaar. Van deze projectaanvragen is ongeveer één derde specifiek gericht op de jeugd.

Tijdens het onderzoek is met name gekeken naar de onderlinge vergelijkbaarheid en naar de wijze waarop de fondsen zich een oordeel vormen. Uit de dossiers is gebleken dat sommige projecten zich redelijk goed laten vergelijken. Niet met als doel een 'normbegroting' te krijgen, maar om meer zicht te krijgen op de bandbreedtes waarbinnen bepaalde begrotingsposten gelden.

Om handvatten te bieden bij de advisering over de financiële kant van projecten, zijn 132 vergelijkbare theateraanvragen onderzocht uit 2010 en 2011. Deze aanvragen zijn allemaal van professionele gezelschappen. De volgende aspecten zijn onderzocht: de totale projectkosten, de verhouding in soorten inkomsten en uitgaven, de verhouding tussen het aangevraagde bedrag en de totale kosten, de kosten per bezoeker en de kosten per uitvoering. Op basis van deze gegevens is gezocht naar patronen en opvallendheden in de cijfers en in de beoordeling daarvan door de fondsen.

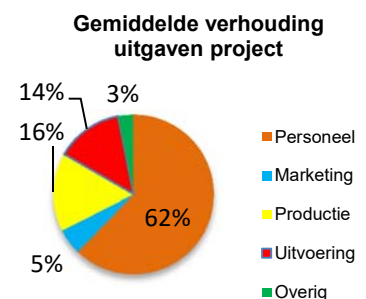
BELANGRIJKSTE UITKOMSTEN

Hierna zijn de belangrijkste uitkomsten weergegeven over de bij de aanvragen ingediende begrotingen en over de ingediende plannen en de uiteindelijke afrekening.

Bij de aanvragen ingediende begrotingen

De omvang van de totale begroting van de professionele theateraanvragen is erg divers; variërend van €12.200 tot meer dan €738.500. . Uit de analyse van deze cijfers blijkt dat er weinig generieke uitspraken gedaan kunnen worden over de totale financiën van de onderzochte theateraanvragen. Het volgende kan wel worden geconcludeerd:

- Bij bijna alle professionele theateraanvragen is de verhouding tussen verschillende soorten uitgaven goed vergelijkbaar. Het grootste gedeelte van de uitgaven bestaat in bijna alle gevallen uit personeelskosten (organisatie en 'makers'), gevolgd door productie en uitvoeringskosten (zie diagram hiernaast).
- De 'kosten per bezoeker' is iets waar fondsen naar kijken. Uit de gegevens blijkt dat daar nauwelijks een 'norm' of logisch gemiddelde voor te geven is. De cijfers variëren van de 'goedkoopste' voorstelling à € 1,50 per persoon tot een uitschieter van € 214. Bij de meeste projecten bedragen de kosten per bezoeker echter een bedrag tussen de € 20,33 en € 61,81, met een gemiddelde van € 45,60. Wat opvalt is dat de prijzen voor jeugdvoorstellingen onder dit gemiddelde liggen.

Uit het onderzoek blijkt dat er binnen bepaalde soorten professionele producties wel duidelijk herkenbare overeenkomsten en verschillen zijn.

- De totale kosten voor de realisatie van een voorstelling voor volwassenen liggen over het algemeen vele malen hoger dan de kosten van een jeugdvoorstelling.
- Ditzelfde geldt voor theatervoorstellingen die door de rijksoverheid structureel worden gesubsidieerd: die begrotingen zijn veel forsere in omvang dan de theatervoorstellingen die niet structureel of door gemeente en/of provincie worden gesubsidieerd.
- De verschillen tussen locaties van de voorstellingen zijn ook onderzocht. Daaruit blijkt dat zaalvoorstellingen gemiddeld hogere kosten met zich meebrengen dan festival- en locatievoorstellingen. Voorstellingen die op scholen worden uitgevoerd brengen de laagste kosten met zich mee.
- Jeugdvoorstellingen lijken minder groots en massief in opzet. Dit doet echter geen afbreuk aan het bereik van de voorstellingen: deze is bij jeugd- en volwassen-voorstellingen ongeveer gelijk.

De achterliggende cijfers van bovenstaande uitkomsten worden niet door de fondsen gebruikt als norm waaraan een project moet voldoen. De gebleken bandbreedtes kunnen wel als referentie gebruikt worden om afwijkingen binnen een bepaald type professionele theatervoorstelling te signaleren. Een grote afwijking is geen reden om een project wel of geen donatie toe te kennen, maar kan wel een aanleiding vormen om de aanvragende organisatie nader te vragen naar de onderbouwing van de afwijking.

Ingediende plannen en uiteindelijke afrekening

Een andere belangrijke uitkomst van het onderzoek is dat er grote verschillen zijn tussen de bij de aanvraag ingediende plannen en de eindafrekening en -evaluatie van een voorstelling.

- De meeste projecten realiseren uiteindelijk minder inkomsten dan begroot. De afrekeningen van de voorstellingen vallen gemiddeld bijna 13% lager uit dan begroot. Bijna een derde van de afrekeningen wijkt meer dan 25% af.
- Bij een afrekening zien we verhoudingsgewijs minder inkomsten van overheid, private fondsen en overige inkomsten dan begroot en juist meer inkomsten van sponsoring, publiek en eigen inleg.
- Met name het publieksbereik dat in de aanvraag werd opgegeven, wordt bij het overgrote deel van de voorstellingen niet behaald. Gemiddeld verwachtten de aanvragers 4.749 bezoekers te ontvangen voor hun voorstellingen. In werkelijkheid kwamen er gemiddeld 2.865 bezoekers. Het aantal voorstellingen dat een aanvrager realiseert, wordt over het algemeen wél realistisch opgegeven in de aanvraag.
- Om het ontstane tekort weg te werken wordt er minder geld gestoken in productie, uitvoering en marketing. Personeelskosten krimpen niet mee, blijkbaar is dit een moeilijke post om in te snijden.

Als uit een evaluatie blijkt dat een aanvrager een onrealistisch beeld heeft geschetst van de verwachte resultaten, dan kan dat consequenties hebben voor een volgende aanvraag. Een aanvrager zou dan bij een volgende aanvraag goed moeten kunnen uitleggen waarom de begrote inkomsten en uitgaven en het te verwachten publieksbereik in tegenstelling tot de vorige keer, nu wél gehaald zullen worden.

CONCLUSIE

Uit dit onderzoek is gebleken dat bepaalde typen professionele theatervoorstellingen zich voor wat betreft de financiële opzet goed met elkaar laten vergelijken. De uitkomsten kunnen adviseurs van fondsen helpen een aanvraag beter te vergelijken met andere aanvragen van dezelfde soort. De gebleken gemiddelde kosten, gemiddeld publieksbereik etc. laten zien wat gebruikelijk is voor bepaalde typen voorstellingen. Door systematischer te bestuderen hoe de cijfermatige kant van professionele theatervoorstellingen zich tot elkaar verhouden en met het zicht op schaarser wordende subsidies van de overheid, zal de aanvrager steeds meer gedwongen worden voor een degelijke financiële onderbouwing van de aanvraag zorg te dragen.

Eén van de belangrijkste conclusies van het onderzoek is dat een adviseur vertrouwen moet hebben in het project. Niet alleen inhoudelijk, maar óók financieel. Een pakkend, spannend, actueel plan is uiteraard de basis waar de fondsen naar kijken. Maar een goed uitgewerkt projectplan en een doordachte, ondernemende begroting en dekking zijn van doorslaggevend belang als er keuzes gemaakt moeten worden.

ⁱⁱ Muziek Centrum Nederland en Theater Instituut Nederland, *Podiumpeiler 2011. Een monitor voor de podiumkunsten en de muziekindustrie*, 2011